

CREATIVITATE SAU MOARTE!

Geo Savulescu

Sunt într-una din corăbiile aeriene care duc sute de pasageri peste ocean și care acum înlocuiesc corăbiile de acum 4-500 de ani. Pe scaunul din fața mea stă un domn, pe care nu-l cunosc și cu care nu am reușit să schimb nici o vorba, și are imprimat pe o șăpçuță două cuvinte legate printr-un sau disjunctiv care au reușit să mă intrige, ce zic intrige?, de la început până la aterizare, vre-o 10-12 ore. Care sunt aceste cuvinte? *Creativity or Death*. Intrigat am fost, trebuie să recunoașteți, mai ales eu care sunt un împătimit al filosofiei lui Lucian Blaga, pentru care noțiunea de creativitate are o importanță deosebită. Ce-o fi avut în mintea lui producătorul de șăpçuțe și de unde o fi luat aceste cuvinte? Oare, se poate reduce toată filosofia lui Blaga la o pendulare între aceste două cuvinte? Creativitate sau moarte!

Îmi luasem cu mine o carte pentru a petrece aceste ore lungi. Îmi luasem cu mine *Meridian Blaga 7; tom 2- Filosofie*, editată de Societatea Culturală “Lucian Blaga” Cluj-Napoca, Casa Cartii de Știință, Cluj-Napoca, 2007, sub îngrijirea doamnei Irina Petraș care semnează și un , *semnal, o carte eveniment*, Michael S.Jones, *Metafizica religiei. Lucian Blaga și filosofia contemporană* (în engleză în original). Această carte, *Meridian Blaga 7* mi-a atras atenția datorită unor nume de prestigiu în filosofia românească, așa cum sunt: Mircea Flonta, Cornel Hăngănuș, Teodor Vidam, Claudiu Fărcaș și alții.

Am fost impresionat mai ales de cele două texte ale domnului profesor Mircea Flonta, membru al Academiei Române. Aș spune că datorită acestor texte de acum încolo nu se va mai putea scrie despre filosofia lui Lucian Blaga în mod sec laudativ și fără conținut, așa cum sunt multe din textele ultimilor 10-15 ani.

Vă cer permisiunea de a întârzia asupra acestor texte. Primul, intitulat de domnul Mircea Flonta *A fost Blaga un relativist? Ce fel de relativist a fost Blaga?* și secundul, *Locul istoriei și filosofiei științei în sistemul lui Lucian Blaga*.

Ceea ce m-a atras, și ar putea să fie un exemplu de felul cum trebuie abordat textul lui Blaga, este că putem folosi textul lui Blaga dar e bine să nu rămânem numai la el, să mergem mai departe. Cu alte cuvinte, ceea ce este important la Blaga și cum putem folosi cuvintele lui pentru a fi, la rândul nostru, creativi în filosofie. Mircea Flonta ne propune, fără a spune asta, că cea mai importantă imitare a lui Blaga ar fi să fim creativi, să spunem ceva nou. Important este să-i imităm spiritul creativ. Asta este ceva cu totul nou pentru actualii filosofi români.

Să mă sprijin puțin și pe text. La pg. 74 din *A fost Blaga un relativist? ...* domnia sa, Mircea Flonta scrie ”...în *Precizările* care deschid volumul său *Știință și creație*, autorul afirmă că în primul rând teoriile științifice ... poartă amprenta “orientărilor stilistice” caracteristice pentru o anumită cultură ... știința se constituie în cadrul cunoașterii de tip II, ... care țintește ”revelarea misterului” și este prin aceasta creația unei ființe istorice, a “omului luciferic” și este clar că ” Unor culturi despărțite de matrici stilistice profund diferite le corespund diferite tipuri istorice de știință. ... Anumite categorii abisale și

combinații dintre aceste categorii dau naștere cadrelor stilistice sensibil diferite în care s-au constituit aceste tradiții științifice. ... Poziția relativista a lui Blaga se exprimă clar în afirmații ca aceasta:” Unui om de știință care lucrează într-un anume <câmp stilistic> i se vor părea ... <adevărate> sau <verosimile> numai construcțiile teoretice care utilizează liniile stilistice ale câmpului său.”” Noi toți suntem ființe istorice, supuse matricilor noastre stilistice. Este evident, dacă suntem de acord cu cele spuse de Blaga, că tot ceea ce vom aduce nou, vom crea, va fi supus formării sau deformatelor matricii pe care fiecare din noi o poartă. Creativitatea, atunci când este, va depinde de aceste matrici și de curajul nostru în căutarea noului, de curajul nostru de a folosi cunoașterea luciferică atunci când scriem un roman, pictăm un tablou sau descoperim o nouă legalitate fizică, astronomică. Poate că acesta ar putea fi *omul luciferic*, pe care-l propune Mircea Flonta. Ce frumoasă imagine și ce conținut de idei!

Poate că nu este nimic care să ne atragă atenția în mod deosebit în aceste sublinieri ale afirmațiilor lui Lucian Blaga la fel ca în următorul citat, din *Locul istoriei și filosofiei științei ... pg.79 și următoarele*, “ Într-un moment în care publicase deja o parte din studiile ce alcătuiesc *Trilogiile sale*, Blaga își va caracteriza construcția filosofică drept “noologie abisală” , adică teorie asupra spiritului inconștient. ... creațiile culturii, văzute drept tot atâtea încercări de a “revela misterul”, iau naștere, după Blaga, sub acțiunea liniilor de forță ale unui câmp stilistic. Câmpul stilistic este generat de o combinație de categorii abisale, de o matrice stilistică care modelează percepția, gândirea și imaginația nu numai în creația mitică, religioasă, artistică sau metafizică, ci și în cea științifică. De aceea cred ca Blaga a văzut tocmai în istoria științei o punere la probă hotărâtoare a acestei idei conducătoare a sistemului său.” Vă întreb unde în scrierile din ultimii 15 ani care se adresează filosofiei culturii (incluzând știința), filosofiei stilului la Lucian Blaga, găsiți o astfel de afirmație clară și fără echivoc ca aceea a domnului Mircea Flonta? Nu știu."

Nu numai atât. Domnia sa Mircea Flonta ne atrage atenția că Blaga avea atenția îndreptată spre cunoașterea științifică încă de la teza sa de doctorat de la Viena, din 1920, “... titlul inițial al lucrării a fost *Cultură și ipoteză*. Este un titlu care sublinia mai clar intenția de a urmări ... procesul inventării și validării ipotezelor științifice, adică un proces care este prin excelență creator ... Relația dintre temele tezei de doctorat și cele din *Știință și creație*, studiu publicat în 1942 și inclus în *Trilogia valorilor*, nu i s-a acordat atenția pe care o merită. ... Blaga avea tot timpul în fața ochilor știința teoretică. Atât ilustrările analizelor și distincțiilor conceptuale indicate aici, cât și referiri directe, indică în mod clar că știința teoretică a naturii este sistemul esențial de referință. Iată de ce cititorul ne familiarizat cu creația științifică va putea cu greu urmări și înțelege aceste analize și discuții. ... Acestei teme, care nu a reținut după câte știu atenția exegeților și comentatorilor filosofiei lui Blaga, merită să i se acorde o amplă dezvoltare.” și încheie atrăgând atenția asupra importanței cunoașterii luciferice în economia sistemului filosofic al lui Lucian Blaga “ Ceea ce Blaga numește (în *Știință și creație*, ultimul capitol intitulat *Două tipuri de cunoaștere*) aici tipul de cunoaștere de I și tipul de cunoaștere II nu sunt nimic altceva decât cea ce numea mai înainte, cu un subliniat accent romantic “cunoaștere paradisiacă” și” cunoaștere luciferică”. În timp ce în momente ale ei pe care le întâlnim îndeosebi în viața comună, dar și în cercetarea științifică, cunoașterea este

structurată pe categorii ale înțelegerii, cum sunt cele care au fost cercetate de Kant, subliniază cu insistență Blaga, cunoașterea luciferică este condusă și structurată de aceleași categorii abisale ale spiritului inconștient care își pun pecetea asupra celorlalte manifestări creatoare ale comunității istorice.” Există, deci, foarte clar afirmat, o determinare stilistică a creației culturale ce include creația literară, cea artistică, științifică, dar și a vieții curente, determinare care este general umană doar prin acceptarea determinării abisal-stilistice, rămânând istorică și deci diferită regional.

Este adevărat și noi știm, din cele ce trăim, că o descoperire științifică, indiferent de locul în care se produce, în Europa, în America de Nord sau în Noua Zeelandă, ea va cuceri mințile oamenilor de știință de pe tot întinsul lumii, mai devreme sau mai târziu. Acesta este un fenomen social dar felul cum progresa cunoașterea, fie ea pe cale artistică sau științifică, este un fenomen istoric și posibil -chiar sigur – diferit de la un loc la altul pe acest pământ. Pare o afirmație ubicuă dar ea este departe de a fi ajuns la înțelegerea oamenilor de cultură, a gânditorilor, a literaților, artiștilor creatori în diverse domenii și mai ales a celor care se ocupă cu știința creierului. Există o determinare stilistică regională prin matrici stilistice diferite.

Din cele spuse mai sus, din cele scrise de domnul Mircea Flonta, se poate simți un anumit regret pentru întârzierea în care ne aflăm și o încredere în puterea gândirii lui Lucian Blaga, gândire încă foarte slab valorificată, care spune omului că viața lui înseamnă creație. Îi spune omului obișnuit, care cei mai mulți suntem, îi spune omului cu aptitudini creative într-un anumit domeniu, fie el literar, artistic, științific, îi spune că viața lui de om este să fie creativ, creator. Să fie creator în limitele posibilului, în limitele- numite de Blaga cenzură transcendentă - ne transcende pentru că nu putem fi conștienți de aceste limite și pentru că suntem determinați de ele, limitele pe care natura ni le-a dat, sau în cuvintele lui Blaga, Marele Anonim, limitele pe care le are creierul nostru uman, în același timp limitele care ne dau posibilitatea de a fi creatori, creativi. Poate ar fi bine să știm că numai aceste limite ale minții noastre ne dau puterea de a fi creatori (Observație importantă: Categoriile înțelegerii noastre conștiente sau abisale ne dau posibilitatea ca să trăim într-un mediu care în mod natural ne este ostil, dar aceleași categorii prin care am devenit oameni sunt și limitele înțelegerii noastre).

După acest periplu tumultuos în gândirea lui Lucian Blaga și în ceea ce am putea aduce și noi nou pe lângă această gândire se poate mai ușor afla starea în care m-am aflat citind pe șapcuța pasagerului anonim din fața mea: *Creativity or Death*, urmată de lectura din *Meridian Blaga 7*. Acele 12 ore de zbor mi-au dat multă “bătăie de cap”, altfel spus, i-au dau minții mele de muncă.

Mă reîntorc la textul domnului Mircea Flonta. Cunoașterea de tip II, cunoașterea luciferică, este “o cunoaștere care țintește ”revelarea misterului” și este prin aceasta creația unei ființe istorice, a ”omului luciferic”!!! Repet. Ce frumoase cuvinte!

Oare cum să-i dăm omului prestața de a fi ce este, adică *omul luciferic*? Poate că aceasta ar putea fi ținta filosofiei: deschiderea ochilor celor ce încă nu știu că sunt oameni creatori, că sunt “omul luciferic”. Chiar dacă nu știe încă ceea ce este, omul este! pentru

că este creativ. Furnicile, albinele și animalele sunt lipsite de creativitate. Omul care alege o bucată de lemn din pădure și o pune, unde-i place lui în casă, este creativ. Sunt miliarde feluri de a fi creativ. Nu intrăm într-o discuție etică, etica valorilor, creativitate bună sau rea. Ele sunt, există, dar într-o altă discuție.

Numai omul este creativ, creator, pe pământ, aceasta este calitatea lui care-l face om, care l-a făcut om. Dacă moare creativitatea va muri și omul. Nu va speriați. Sunt feluri diverse de moarte. Este moartea fizică care ne sperie pe cei mai mulți dar moartea spirituală poate fi mult mai periculoasă pentru că înseamnă să trăiești fără creativitate, fără să mai ai nevoie de creativitate. Iei totul de-a gata, făcut de altcineva și te mulțumești să fi servit. Trăiești numai asigurându-ți nevoile de existență. Nu mai ai nevoie de creativitate, de a face nimic nou. Această moarte este periculoasă pentru că poate duce la stingerea unei colectivități, a unei națiuni.

Blaga ne împinge prin gândirea lui spre creație. El a pus pietrele de temelie dar pare că mai sunt multe de făcut. Întâi să-i înțelegem bine gândirea, ceea ce am văzut că nu-i ușor, apoi să adăugăm și noi ceva nou. Să gândim chiar și altceva, dacă putem. Important, pentru a fi în consens cu Blaga, este să aducem tot timpul ceva nou în gândirea noastră, în creativitatea noastră artistică sau științifică, să fim "omul luciferic" pe care-l cere Mircea Flonta.

San Jose, California, 2006